

Necessary Roughness: Did Moshe Need to Kill the Egyptian?

R. Ezra Frazer

שמות פרק ב

יא ויהי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל-אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרָיִם מַכֶּה אִישׁ-עִבְרִי מֵאֶחָיו: יב וַיִּפֶן זֶה וְזֶה וַיֵּרָא כִּי אִין אִישׁ וַיִּךְ אֶת-הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל: יג וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי-אֲנָשִׁים עִבְרָיִם נֹצִים וַיֹּאמֶר לָרִשָׁע לָמָּה תִכֶּה רַעְךָ: יד וַיֹּאמֶר מִי שָׁמַךְ לְאִישׁ שָׂר וְשִׁפְטָל עָלֵינוּ הַלְהַרְגֵנוּ אֶתְּךָ אֲמָר כַּאֲשֶׁר הִרְגֵת אֶת-הַמִּצְרִי וַיֵּרָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר: טו וַיִּשְׁמַע פְּרָעֹה אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגוֹ אֶת-מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרָעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל-הַבְּאֵר:

11. And it came to pass in those days, when Moses was grown, that he went out to his brothers, and looked on their burdens; and he spied an Egyptian **beating** a Hebrew, one of his brothers. 12. And he looked this way and that way, and when he saw that there was no man, he **slew** the Egyptian, and hid him in the sand. 13. And when he went out the second day, behold, two men of the Hebrews struggled together; and he said to the one who did the wrong, Why do you **strike** your fellow? 14. And he said, Who made you a prince and a judge over us? do you intend to **kill** me, as you **killed** the Egyptian? And Moses feared, and said, Certainly this thing is known. 15. And when Pharaoh heard this matter, he sought to **slay** Moses. But Moses fled from the face of Pharaoh, and dwelt in the land of Midian; and he sat down by a well.

ר' יוסף בכור שור, שמות י'

(יד) וּשׁוֹפֵט - אֵתְּךָ שׁוֹפֵט לְפִי דַעְתְּךָ, וְשׂוֹר לִיקַח הַנִּקְמָה בַעֲצַמְךָ, וְרוֹצֵה אֶתְּךָ לְהַרְגֵנִי שְׁלֵא כַדִּין! שְׁהַמְכָה אֶת חֲבִירוֹ אֵינִי חַיִּיב מִיִּתְּךָ כִּיּוֹן שְׁאֵינִי הוֹרֵגוֹ. כַּאֲשֶׁר הִרְגֵת אֶת הַמִּצְרִי - שְׁלֵא כַדִּין; שְׁהֵי עוֹשֶׂה אֶת מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ לְדַחֹק הַיְהוּדִי.

Approach #1 – Moshe Was Wrong

מדרש פטירת משה

אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, בן מי אתה? אמר לו: בן עמרם. אמר לו הקדוש ברוך הוא: וקהת בן מי הוא? - בן לוי. אמר לו הקדוש ברוך הוא: וכולם ממי יצאו? אמר לו: מן אדם הראשון. אמר לו הקדוש ברוך הוא: נשאר מהם שום אדם חי? אמר לו: כולם מתו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: ואתה רוצה לחיות?! אמר לו: רבוננו של עולם, אדם הראשון גנב ואכל מה שלא רצית, וקנסת עליו מיתה, ואני גנבתי כלום לפניך?! וכבר כתבת עלי (במדבר י"א): "עבדי משה בכל ביתי נאמן" ואיך אמות? אמר לו הקדוש ברוך הוא: כלום אתה גדול מנח? אמר לו: כן, נח הבאת על דורו מי המבול, ונח לא ביקש רחמים על דורו, ואני אמרתי (שמות ל"ב) "ועתה אם תשא חטאתם ואין אין מחני נא מספרך אשר כתבת". אמר לו: כלום אתה גדול מאברהם שניסיתי אותו בעשרה נסיונות? אמר לו: אברהם יצא ממנו ישמעאל שיאבדו בניו את בניך. אמר לו: ואתה גדול מיצחק? אמר לו: יצחק - יצא מחלציו מי שיחריב את ביתך, ובניו יהרגו את בניך כהניך ולוייך". אמר לו הקדוש ברוך הוא: כלום אמרתי לך שתהרוג את המצרי? אמר לו משה: ואתה הרגת כל בכורי מצרים, ואני אמות בשביל מצרי אחד?! אמר לו הקדוש ברוך הוא: ואתה דומה אלי, ממיית ומחיה? כלום אתה יכול להחיות כמוני?

Necessary Roughness: Did Moshe Need to Kill the Egyptian?

R. Ezra Frazer

Approach #2 – God Apparently Endorses Moshe’s Behavior

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נח עמוד ב

אמר רבי חנינא גוי שֶהִכָּה אֶת יִשְׂרָאֵל חַיִּיב מִיתָה שְׁנַאֲמַר { שמות ב' י"ב } וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וַיִּרְא כִּי אֵין אִישׁ [וַיִּךְ אֶת הַמִּצְרִי] וְגו'.

Rabbi Hanina says: A gentile who struck a Jew is liable to receive the death penalty, as it is stated when Moses saw an Egyptian striking a Hebrew: “And he turned this way and that way, and when he saw that there was no man, he struck the Egyptian and hid him in the sand” (Exodus 2:12)

רמב"ם, הל' חובל ומזיק ה:ג

וגוי שהיכה את ישראל, חייב מיתה, שנאמר "ויפן כה וכה וירא כי אין איש" ויך את המצרי" וכו'

If a gentile strikes a Jew, he deserves capital punishment, as implied by Exodus 2:12: "He turned to and fro... and struck the Egyptian."

רמב"ם, הל' מלכים פרק י' הל' ו'

וגוי שהיכה ישראל, אפילו חבל בו" אף על פי שהוא חייב מיתה, אינו נהרג:

A gentile who gave a Jew a blow, even causing damage – although he is liable to die, he is not executed.¹

שמות רבה (שנאן) פרשה א

ויך את המצרי (שמות/ ב'). במה? ר' אביתר אמר: באגרופ הרגו, מגריפה של טיט. רבנן אמרי: הזכיר עליו את השם והרגו... הלהרגני אתה אומר. אתה מבקש אין כתיב אלא אתה אמר. מכאן אתה למד, ששם זכר על המצרי והרגו.

ראב"ע, הפ' הקצר לשמות ב'

(יב) והאומרים (ראה רש"י להלן, יד), כי ויך את המצרי - שהזכיר עליו השם המפורש, איננו נכון, כאשר אפשר; רק הכהו בחנית או באבן.

Approach #3 – The Hebrew’s Life Was in Danger

שמות רבה (שנאן) פרשה א

א, כח וירא איש מצרי (שמות/ ב'). אמר רב הונא בשם בר קפרא: בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם ושלא שינו את לשונם ושלא גלו סודם ושלא הפקירו נשותיהן. ומנין שלא נחשדו על הערוה? שהיה אחת היתה ופרסמה הכתוב, שנאמר: ושם אמו שלמית בת דברי למטה דן (ויקרא כד). אמרו רבותינו: נוגשים היו מן המצריים ושוטרים היו מישראל, ונוגש ממונה על עשרה שוטרים ושוטר ממונה על עשרה מישראל. היו הנוגשים הולכים לבתי השוטרים בהשכמה להוציאן לעבודתן לקריאת הגבר. פעם אחת הלך הנוגש המצרי אצל שוטר ישראל ונתן עיניו באשתו שהיתה יפת תואר בלי מום. עמד לשעת קריאת הגבר והוציאו מביתו וחזר המצרי וכא על אשתו והיתה סבורה שהוא בעלה ונתעברה ממנו. חזר בעלה, מצא המצרי יוצא מביתו. שאל לה: נגע בך? אמרה לו: הן, וסבורה הייתי שאתה הוא. כיון שידע הנוגש שידע בו, חזר לעבודת הפרך והיה מכה אותו ומבקש להורגו, כשם שהורגין אותן ומשליכין אותן לחוצות. והיה משה רואה והביט בו, ראה מה עשה לו בבית ברוח הקדש וראה מה שעתידי לעשות לו בשדה. אמר: ודאי זה חייב הריגה, ולא עוד אלא שבא על אשתו של דתן ולכך הוא חייב הריגה, שנאמר: מות יומת הנאף והנאפת (ויקרא כ), והיינו דכתיב: ויפן כה וכה (שמות/ ב').

¹ Regarding Rambam’s ruling that the gentile is not killed, see Rambam’s responsum regarding Torah study: שאלה: מאמר ר' יוחנן: "גוי שעסק בתורה חייב מיתה", האם זה הלכה והחייב כל בר ישראל להמנע (מללמוד) דבר מן המצות חוץ משבע מצות או להעמידו עליהן, אם לאו? תשובה: היא הלכה בלא ספק. וכאשר יד ישראל תקיפה עליהם, מונעים אותו מתלמוד תורה עד שיתגייר. אבל לא יהרג, אם עסק בתורה, לפי שאמר: "חייב מיתה" ולא אמר "נהרג" כמו שאמרו: "על שבע מצות בן נח נהרג" (סנהדרין נז,א).

Necessary Roughness: Did Moshe Need to Kill the Egyptian?

R. Ezra Frazer

Approach #4 – Moshe Didn't Mean to Kill the Egyptian

רבי סעדיה גאון, תפסיר רס"ג על התורה שמות ב'

(יא) פאלא ברגל מצרי יצרב רגלא עבראניא. (יב) פאלתפת הכלא תם הכלא פלם יר אנסאנא פצרב אלמצרי פמאת ודפנה פי אלרמל. (יג) תם כרג פי אליום אלתאני פאלא ברגלין עבראניין יתנאצאן פקאל ללטאלם למ תצרב צאחבך. (יד) קאל מן ציירך רגלא רייסא וזאכמא עלינא אתריד אן תקתלני כמא קתלת אלמצרי פפזע מוסי וקאל און קד ערף אלכבר. (טו) ולמא סמע פרעון בהלא אלכבר טלב אן יקתל מוסי פהרב מוסי מן בין ידיה.

תרגום לעברית, פסוק יב- ופנה לכאן ואז לכאן ולא ראה איש, והיכה את המצרי ומת, וקבר אותו בחול

משלי י"ז:י"ט

(He who loves disobedience loves strife) מצה אהב פשע אהב מצה

R. Saadia Gaon Commentary Mishlei 17:19

(יט) כי המצה פעמים יצא ממנה מה שאינך רוצה, כמו שרצה משה רבנו להכות את האיש המצרי על שהכה את היהודי, והכהו ומת, שכך נאמר ויך את המצרי, וכאשר הזהיר אחד משני היהודים שלא יכה חברו השיבו הלהרגני אתה אומר, וישמע פרעה.

Approach #5 – It was the Just and Proportionate Response

פרופסור מ"ד קאסטו שמות ב':י"ב

(יב) ויפן כה וכה ויך א פי אין איש שי יוכל להעיד (וזה נאמר כאן פדי לבאר מפני מה התפלל משה בשרה ביר שנוע הדבר, פס' י"ד), או: פי אין איש אחר שי יוכל להציל (השנה ישעיהו ס"ג ה': ואביט ואין עוזר, ואש תומם ואין סומך, ותושע לי זרעי ותמתי היא סמכתי). אז קם משה ויך את המצרי וישמנהו בחול. המצרי הכה, ולפיכך מן הדין שאף הוא יהיה מכה. אמנם הפועל הכה חוזר במשמעות שונה במקצת; קדם בהוך את מלקות, ואחר כך בהוך את הר יגה, ובכל זאת חזר תו מוך על שיטת מוך ה כנגד מוך ה.

(יג) באותו מעשה הר אה משה את תבונות רוחו, רוח של איש רודף צדק וממהר להושיע עשוקים מידי עושק יקם, רוח של שאיפה לחרות ושל גבורה להתקומם נגד ער יצים. איש אשר בו רוח זו יהיה ראי להעשות שלוחו של מקום להושיע את ישראל משעבוד מצרים ולהכות את עושק יקם בעשר מכות.

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת שופטים סימן ה

דבר אחר תתן לך מלמד שנקראו הדיינים על שם משה, זה אחד משלשה דברים שמסר משה נפשו עליהן ונקראו על שמו נתן נפשו על התורה שנאמר (שמות לד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, ונקראת על שמו שנאמר (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי, נתן נפשו על ישראל שנאמר (שמות לב) ועתה אם תשא חטאתם וגו', ונקראו על שמו שנאמר (שם / שמות ל"ב) / לך רד כי שחת עמך, נתן נפשו על הדיינים שנאמר (שם / שמות / ב) ויך את המצרי ויצא ביום השני וגו' ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט וגו', לפיכך נקראו על שמו שנאמר (דברים לג) וירא ראשית לו וגו' צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל.

